

УДК 39(477):37.091.33

Валентина Гончарук
(Умань)

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВСТВА

У статті проаналізовано завдання та основні засади запровадження до програми навчальних закладів курсу українського народознавства, покликаного виховувати національно свідому особистість, формувати розуміння складних соціально-історичних проблем сучасності. Авторка розглядає зміст предмета, його структуру у зв'язку з родинним вихованням, віковими особливостями учнів, перераховує вимоги, які висуваються до вчителя народознавства та його професійної компетенції.

Ключові слова: українське народознавство, виховання, молодь, національна свідомість, методика.

В статье анализируются задания и основные аспекты введения в программу учебных заведений курса украинского народоведения, призванного воспитывать национально сознательную личность, формировать понимание сложных социально-исторических проблем современности. Автор рассматривает содержание предмета, его структуру в связи с семейным воспитанием, возрастными особенностями учеников, перечисляет требования, предъявляемые к учителю народоведения и его профессиональной компетенции.

Ключевые слова: украинское народоведение, воспитание, молодёжь, национальное сознание, методика.

The objectives and basic principles of implementation to the program of educational institutions of Ukrainian Ethnology course, aimed to bring up national conscious person, form the understanding of complex social and historical issues of our time are investigated in the article. The author examines the contents of the object, its structure in the connection with family education, age characteristics of students, lists requirements that are imposed on teachers of Ethnology and his professionalism.

Keywords: Ukrainian ethnology, upbringing, youth, national consciousness, technique.

Сьогодні на тлі багатьох глобальних проблем виділяється домінантна – криза духовності нашого суспільства, що проявляється у відчуженні від національно-культурних надбань попередніх поколінь, у незнанні народних виховних традицій. Унаслідок цього спостерігаємо невтішні результати: молодь не знає коренів свого етносу, не орієнтується у багатьох питаннях традиційної етнічної куль-

тури, не співає народних пісень, не має навичок хоча б одного з видів декоративно-прикладного мистецтва. Відтак не вирішується головне завдання сучасної школи – формування національної свідомості молоді та виховання української еліти, яка б виступала відповідальною за збереження національної самоідентифікації у будь-яких (сприятливих, а особливо в несприятливих для розвитку нації) умовах.

У нинішніх державотворчих процесах молодим людям відведено провідну роль в органах влади, засобах масової інформації, освітньо-виховній, економічній, правовій сферах. І тому на їх наставників, батьків покладена особлива місія – виховання на основі високих моральних настанов, які були притаманні українському народові в усі попередні історичні періоди, безумовно, з урахуванням певних змін у психіці та характері підростаючого покоління.

Благодатними підвалинами в реалізації зазначеної мети є народознавство та пошукова народознавча робота. У кінцевому результаті виховання, засноване на народних традиціях, забезпечить формування національно свідомої, високоморальної особистості. Народознавство для сучасної молодої людини – це своєрідний орієнтир у складних процесах самопізнання, громадянського самовизначення. Тільки належний базовий рівень власної національної культури, засвоєний людиною в юному віці, є основою її духовного становлення та розвитку її творчих здібностей і таланту. Ми, українці, виробили в складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення раціональну організацію середовища життєдіяльності, витворили особливу систему звичаїв, вірувань, світорозуміння і світовідчуття. Тож перед нами сьогодні стоїть першочергове завдання – не втратити безслідно той колосальний духовний та моральний потенціал, який зосереджено у своєрідній народній культурі, мові, фольклорі. Пропонуємо головні шляхи у вирішенні цього завдання.

1. Українське народознавство має бути введено як обов'язковий навчальний предмет в навчальні плани усіх, без винятку, навчальних закладів; також потрібно наповнити усі гуманітарні дисципліни народознавчою інформацією.

Мета навчальної дисципліни «Українське народознавство» – подати основні відомості про походження та розселення українського народу, його ментальність, характер, антропологічні особливості, характерні риси побуту, галузі традиційної матеріальної і духовної культури, що визначають його як окремих самобутній етнос.

Цей навчальний предмет поряд з рідною мовою закладає основу національного самоусвідомлення підростаючого покоління, дає ключ до розуміння складних

соціально-історичних проблем сучасності. Його вивчення може здійснюватися у різних формах (урок, практичне заняття, екскурсія, експедиція з метою збирання польових матеріалів із подальшим їх лабораторним опрацюванням, лекція, семінарське заняття тощо) відповідно до типу навчального закладу і регіону, у якому він розміщується.

Згідно з навчальною програмою з народознавства (її слід розробити з урахуванням регіонального компонента), спочатку потрібно засвоїти усі аспекти духовної культури нашого народу, організації співжиття людського колективу, які виникли у результаті його трудової діяльності. Такий підхід у вивченні навчального матеріалу програми розкриє нам єдність духовного світу людини зі сферою її господарсько-виробничих занять, взаємопов'язаність явищ духовної та матеріальної культури.

У всі гуманітарні дисципліни (по можливості, і в природничі, математичні) слід увести народознавчий компонент. Вони збагачуються за рахунок народознавчої інформації, мають великі можливості підвищення пізнавальної діяльності учнів на уроках, розвитку їх творчих здібностей і талантів, їм також належить широко використовувати неабиякий виховний потенціал різноманітних засобів українського народознавства.

2. Народознавству належить здійснювати в суспільстві українознавчу едукатію – виховання еліти нашого народу, яка б дбала про збереження етнічної та національної ідентичності у сучасних процесах євроінтеграції. Саме це завдання, розв'язання якого можливе засобами народознавства, вказує на визначальне місце, яке має посісти українське народознавство в сучасній системі освіти і виховання, у батьківській педагогіці. Едукатія – це «виведення» з якогось гіршого стану до кращого, вищого, досконалішого, тобто «виховання». Мета українознавчої едукатії полягає у вихованні молоді в українському національному дусі. За справедливим висновком В. Пачовського, маємо виховати нове покоління, яке змінить чутливість, пасивність та мінливість через недостачу національного світогляду на твердість, рівновагу і активність у своїй вірності ідеї нашого життя в кожному ділі і на кожному кроці [4, с. 105–106].

3. Шлях до вивчення локально-регіональних особливостей традиційної народної культури полягає в організації та проведенні пошукової народознавчої роботи, мета якої – збір і наукова обробка відомостей з народознавства. Пошукова народознавча робота є важливим засобом прилучення молоді до української національної культури, виховання її на кращих народних традиціях. Під час народознавчих експедицій відбувається безпосереднє ознайомлення молодих людей з автентичною народною творчістю, спостереження за її «живим» побутуванням у конкретно визначеному районі дослідження. У всьому вищезазваному якраз і полягають переваги польового методу дослідження над «кабінетним», який веде до формалізму в засвоєнні знань з народознавства.

4. Неодмінною умовою вивчення українського народознавства є залучення дітей до практичної діяльності (організації народознавчих музеїв, виставок тощо), участь у святах та обрядах, у практичному засвоєнні, збереженні та пропагуванні норм народної моралі та етики, у заняттях з народного мистецтва і ремесел, у приготуванні народних страв та ін.

5. Найвищий рівень в оволодінні практичними вміннями та навичками з народознавства молоді люди покажуть у тому випадку, коли йдеться про створення ними нових зразків фольклору, виробів декоративно-ужиткового мистецтва на основі народно-традиційного [5, с. 7–8].

Вважаємо, що реалізація цих шляхів сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу в школі, вихованню особистості духовно та морально здорової, національно свідомої, громадянина-патріота України.

Методика навчання українського народознавства (МНУН) – це часткова дидактика. Предметом вивчення МНУН є навчальний процес у межах викладання окремої навчальної дисципліни, якою є українське народознавство.

МНУН, порівняно з методиками інших навчальних предметів, має специфічні особливості, які зумовлені:

1) специфікою шкільного народознавства (в одних випадках воно виконує роль навчального предмета, а в інших – роль засобу виховання);

2) тим, що шкільне народознавство – поліпредметна галузь знань (інтегративна

навчальна дисципліна), яка вивчає різні сторони життя народів (їх етнічне походження, розселення, традиційну народну культуру та ін.) і не має чітко окресленого предмета (напр., як фізика, хімія, математика та ін.).

МНУН – одна із галузей науково-педагогічних знань. Вона, як і педагогічна наука, синтезує в собі науково-теоретичні (знання про педагогічні факти, явища, процеси тощо) і конструктивно-технічні знання з перевагою останніх. Тобто МНУН вивчає, як треба планувати процес навчання чи виховання, як працювати над змістом навчального матеріалу, які методи, засоби та організаційні форми використовувати, як удосконалювати діяльність учителя та учнів. МНУН забезпечує вчителя цими знаннями у формі принципів, порад, рекомендацій, розробок тощо.

Найголовнішим завданням МНУН є навчити майбутнього вчителя проводити якісний урок, позакласне заняття та здійснювати пошуково-дослідницьку й експедиційну народознавчу роботу з учнями загальноосвітньої школи.

МНУН виконує й інші завдання:

1. З'ясовує, яким має бути вчитель-народознавець – справжнім патріотом, інтелектом, людиною активною і творчою, професіоналом, духовним наставником, учасником державотворчих процесів. Та найголовніше – учитель має бути особистістю, яка усвідомлює свою належність до українського народу, зберігає і продовжує українські культурно-історичні традиції, шанобливо ставиться до рідних святинь.

2. Пропагує використання перспективного педагогічного досвіду, який вирізняється оригінальністю, новизною, творчим ентузіазмом, є новою системою форм і методів навчання з нестандартним використанням прийомів педагогічної діяльності. Відтак правомірною є й інша назва цього явища – «творча лабораторія» вчителя українського народознавства.

Отже, у методиці навчання українського народознавства йдеться про цілеспрямовану діяльність учителя і учнів, що забезпечує оволодіння ними певними елементами соціально-культурного досвіду народу, практичними вміннями і навичками [2, с. 3–7].

Основна мета занять з методики українського народознавства – виробити у студента вміння проводити урок (поза-

класний захід) з народознавства за розробленим ним планом-конспектом уроку (позакласного заходу). Вона досягається через показ студентом фрагмента уроку з народознавства в студентській аудиторії (уявному класі).

При вивченні методики навчання українського народознавства кожен студент виконує одне-два індивідуальні завдання, які він вибирає з урахуванням своїх інтересів та інтелектуальних можливостей. Так, студенти, які цікавляться проблемою національного виховання в школі, охоче беруться за виконання таких тем: «Українське народознавство в становленні національної системи освіти та виховання», «Формування особистості вчителя на матеріалах українського народознавства». У процесі науково-дослідницької діяльності відбувається розвиток наукових здібностей, творчих можливостей, талантів кожного студента.

Назвемо *актуальні проблеми* МНУН, над вирішенням яких сьогодні мають працювати всі: вчені, науковці, методисти, вчителі, вихователі.

1. Проблема педагогічних цілей та завдань вивчення українського народознавства в загальноосвітній школі. У зв'язку з цією проблемою виникає комплекс таких питань: «Які освітньо-виховні завдання неможливо розв'язати засобами інших навчальних дисциплін, але можна вирішити засобами українського народознавства?», «У яких класах і в якому обсязі доцільно вивчати українське народознавство у школі?», «На вивчення яких його розділів (тем) звернути особливу увагу учнів?».

2. Проблема змісту шкільного українського народознавства, його структури. При цьому постають такі запитання: «Яким має бути зміст шкільного українського народознавства?», «Яких педагогічних умов необхідно дотримуватися, щоб використання українського народознавства в школі було ефективним?». Наслідком розв'язання цієї проблеми є розробка змісту шкільного українського народознавства на рівні навчальних програм і дидактичних матеріалів.

3. Проблема методів і форм організації вивчення українського народознавства в школі. Її розв'язання передбачає аналіз педагогічних можливостей та умов ефективного використання загальнодидактичних методів і форм організації навчання

й пошук предметно-специфічних (напр., проведення бесіди з метою збору фольклорного чи етнографічного матеріалу) [4, с. 6–19].

Якщо розглянути проблему *змісту* шкільного українського народознавства, то слід сказати, що воно найповніше репрезентує соціально-культурний досвід нашого народу. Цей досвід не обмежується тільки знаннями, він включає й практичну діяльність людей у різних сферах суспільного життя. Тому засвоєння курсу шкільного народознавства відбувається не тільки у процесі вивчення учнями теоретичного матеріалу з багатьох галузей людських знань, а й через оволодіння ними практичними вміннями та навичками. На уроках українського народознавства школярі мають неабияку можливість проявити свої творчі здібності, талант (створення зразків фольклору, віршів, народних розписів, виготовлення народної іграшки, писанки; виконання народної пісні, музики, танцю тощо).

Отже, народознавство – це і навчальна дисципліна, і важливий засіб розвитку інтелектуальних, творчих здібностей учнів, виховання їх на прикладах життя й діяльності представників еліти нашого народу в різні історичні періоди, якій не була байдужа українська народна традиційна культура, та на прикладах життєдіяльності майстрів-творців цієї культури, які передавали мистецькі традиції від попереднього покоління до покоління наступного, завдяки чому й зберегли українську етнокультуру до нашого часу. І навіть якщо в сучасній школі немає навчальної дисципліни «Українське народознавство», то це не свідчить про те, що його завдання не реалізуються в навчально-виховному процесі. Учителі наповнюють народознавчим змістом інші навчальні предмети – українську літературу, українську мову, історію, трудове навчання, музику, біологію, географію та ін. Українське народознавство збагачує й оновлює навчальний матеріал цих дисциплін, наближає учнів до того рідного, що закладено в них генетично, і в результаті сприяє швидшому і якіснішому його засвоєнню. А це означає, що правильне використання українського народознавства в навчально-виховній роботі є вагомим чинником підвищення її ефективності.

Потрібно вказати й на те, що шкільне українське народознавство не є «зменше-

ною копією» наукового народознавства, тому що наукове охоплює надзвичайно великий обсяг знань і практичної діяльності народу, яким учні не можуть оволодіти в школі при обмежених термінах навчання. Наукове та шкільне українське народознавство співвідносяться як наука і навчальний предмет.

Відповідно до вимог педагогічної теорії зміст освіти розробляють на трьох рівнях:

- 1) загального теоретичного уявлення про нього;
- 2) навчального предмета;
- 3) навчального матеріалу.

На першому рівні зміст освіти репрезентується через уявлення про склад (елементи), структуру (зв'язки між елементами) і суспільні функції соціального досвіду, який належить передати підростаючим поколінням. На другому – цей досвід конкретизується через зміст навчального предмета та функції окремих його елементів, а на третьому – через конкретні його елементи у формі знань, умінь і навичок, зафіксованих у відповідній навчально-методичній літературі, посібниках, підручниках тощо.

Шкільне українське народознавство охоплює найголовніші ідеї та синтезує в собі всі основні розділи наукового (враховується принцип науковості навчання). Також шкільне народознавство чи не найкраще пристосоване до певних педагогічних цілей школи та посідає (посяде!) визначальне місце в національній школі, яка в усі часи має бути культуротворчою установою [4, с. 20–41].

Вивчення українського народознавства в національній школі доцільно здійснювати:

- 1) у процесі оволодіння учнями певними елементами соціально-культурного досвіду українського народу (під час вивчення народознавства як окремого навчального предмета чи в інших шкільних курсах, збагачених народознавчою інформацією);
- 2) через організацію народознавчої позакласної роботи;
- 3) завдяки проведенню пошуково-дослідницької та експедиційної народознавчої діяльності.

Щоб використання українського народознавства в педагогічному процесі школи мало системний характер, учитель має чітко уявляти його склад і структуру. Їх найповніше відображає *модель шкільного курсу «Українське народознавство»*, яка

складається з чотирьох взаємопов'язаних інформаційних блоків:

1. «Людина-соціум».
2. «Етнічна історія українського народу».
3. «Духовна культура українців».
4. «Матеріальна культура українців».

Інакше кажучи, вивчення народознавства матиме педагогічну ефективність, якщо будь-яке явище соціального життя розглядатиметься в ході історичного розвитку, якщо пізнавальна діяльність учнів формуватиме в їхній свідомості практичні орієнтири. Учителю необхідно також пам'ятати, що в курсі народознавства варто більше часу приділити вивченню історії міст і сіл того регіону, де розміщується школа, тобто місцевого краєзнавства. На цю вимогу він має звернути увагу, коригуючи навчальну програму з народознавства.

1. Інформаційний блок «Людина-соціум» посідає центральне місце в структурі українського народознавства. У ньому ми подаємо інформацію про сім'ю, рід, певну соціальну верству, сільську чи міську громаду, етнографічну групу, українську націю, державу та світову цивілізацію, до яких належить кожна людина. Людина є об'єктом вивчення багатьох наук (історії, літератури, соціології тощо), і всі навчальні дисципліни, які несуть знання про людину, її родинне і громадське життя, мікро- та макросоціум, до якого вона належить, називаються гуманітарними (українське народознавство також).

Крім знань, якими учні оволодівають у ході вивчення гуманітарних дисциплін, важливе значення для засвоєння цього блоку мають знання, набуті в процесі родинного, суспільного життя (так званий емпіричний досвід: взаємини в сім'ї, спілкування зі шкільними друзями, сусідськими дітьми і т. п.), та знання із засобів масової інформації (книг, газет, журналів, радіо, телебачення, комп'ютера, Інтернету тощо).

Беручи до уваги переважання конкретного мислення учнів над абстрактним у початковій і середній ланках освіти (вивченням цього блоку розпочинається навчання українського народознавства в 1–4, 5 класах загальноосвітньої школи), необхідно розділи цього блоку розташувати у такій послідовності, щоб оволодіння ними забезпечувало поступове розширення знань і уявлень учнів, починаючи від

їхнього найближчого оточення (сім'ї, родо-воду, мікросоціуму) до громади, етнографічної групи, нації, світової спільноти. Кожен розділ, залежно від віку учнів, насичують відповідним змістом, а загальні поняття про людину, сім'ю, громаду і т. д., взаєностосунки в родині, мікросоціумі формуються на конкретних прикладах із життя.

2. Зміст інформаційного блоку «Етнічна історія українського народу» логічно продовжує зміст попереднього («Людина-соціум»). У свідомості учнів потрібно вкорінювати розуміння необхідності вивчення правдивої історії рідного краю, народу, нації, держави. Тому учням подаємо знання про етнічну територію українського народу, його чисельність, етнографічне районування, етнічний склад, етнічні процеси та формуємо уявлення про антропологічні типи українців, українську діаспору.

Якщо при вивченні змісту попереднього блоку ведемо мову про святий обов'язок – створити сім'ю – і робимо акцент на збереженні родовідної пам'яті кожною людиною, то при опрацюванні цього блоку докладаємо всіх зусиль для формування в учнів регіональної та національної самосвідомості.

3. Відомості з інформаційного блоку «Духовна культура українців» наявні в усьому курсі шкільного українського народознавства, тому вони насамперед є уроками формування духовності підростаючого покоління, виховання найкращих якостей ідеалу українського народу.

Під час усіх видів навчально-виховної діяльності школярів з українського народознавства вчитель підводить їх до усвідомлення того, що в давні часи український народ відзначався високим рівнем духовної культури, мав раціональні знання в різних сферах життя, уявляв по-своєму будову Всесвіту і всі духовні надбання зберіг в усній пам'яті та передав своїм нащадкам у формі різних складових духовної культури.

4. Інформаційним блоком «Матеріальна культура українців» утверджуємо у свідомості учнів, що рівень матеріальної культури народу багато в чому залежить від природного середовища, місця його поселення, що саме вони зумовлюють розвиток певних видів його господарської та виробничо-трудова діяльності. При вивченні навчального матеріалу з цього

інформаційного блоку потрібно звертати особливу увагу школярів на розумові здібності нашого народу, його практичні вміння та навички, винахідливість, працелюбність, вміння господарювати, зрештою, на бажання займатися різними трудовими процесами, освоювати найновіші виробничі технології.

У сучасних умовах життєдіяльності нашого суспільства підвищуються вимоги до вчителя та його професійної компетенції.

Учитель українського народознавства має насамперед бути творчою особистістю, адже його предмет незвичайний, зокрема тим, що дає багатогранні знання, виховує національно свідому особистість, громадянина України. Уроки українського народознавства – це уроки любові до ближнього, до свого міста чи села, до своєї вулиці, до батьків і до Батьківщини. Якщо роки навчання українського народознавства не прищеплять людині потреби служити власному народові, то це означає, що вчитель народознавства був професійно непридатним, а його уроки – пустоцвітом.

Учитель-особистість, учитель-майстер своєї справи мусить пам'ятати, що він ставить оцінку учням на уроці, а вони оцінюють його повсякчасно, протягом усього життя.

В учителя має бути власна *творча лабораторія – ті професійні «секрети», які збагачуються з кожним роком його педагогічної діяльності*. Без накопичення досвіду будь-якому вчителю працювати нелегко, а вчителю українського народознавства – взагалі неможливо. Що ж треба покласти в основу творчої лабораторії вчителя українського народознавства? Творчий підхід. Учитель не мусить лише «планувати» урок, йому потрібно розробити його так, аби він був цікавим, сучасним і потрібним учням! Списані з преси чи методичної літератури розробки уроків – то чуже слово, чужі думки й переживання. Краще писати плани-конспекти уроків улітку. Вільний час сприятиме ґрунтовній підготовці до уроку. Вчитель встигне і намалювати, і підібрати ілюстрації, і прочитати те, що потрібно, і розшукати стародавні речі, записати від респондентів (найкраще від людей похилого віку) етнографічні відомості та фольклор своєї місцевості. Звичайно, уроки, проведені за тією самою розробкою в різні роки чи в різних класах, будуть різними, але розробка (сценарій) уроку є

необхідною базою. У ній (ньому) обдумане кожне слово, кожна фраза, кожен етап уроку, початок і кінець. Створивши належні творчі розробки, учителю набагато легше провести високоефективний урок українського народознавства.

Учитель народознавства творить не лише гру, обряд, свято, а й людину з національною гідністю, яка шанує батьків, старших, поважає людей і сама хоче бути шанованою в суспільстві. Завданням учителя українського народознавства є творення людини доброї, багатодушевною красою. Найлегше формувати таку особистість тоді, коли вчитель творчо співпрацює з учнями, індивідуально розвиваючи їхні навички відповідно до характеру, світогляду, здібностей, бажань.

Отже, творча лабораторія вчителя українського народознавства – це і його слово, і пісня, і поезія, авторські програми, розробки уроків, сценарії виховних заходів, уроки, факультативні заняття, кабінет народознавства [2, с. 60–64].

На факультеті української філології Уманського державного педагогічного університету членами науково-дослідної лабораторії «Етнологія Черкаського краю» (керівник лабораторії – канд. пед. наук, професор Сивачук Наталя Петрівна) розроблено модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до проведення народознавчої роботи з учнями загальноосвітньої школи. Модель передбачає оволодіння студентами педуніверситету не тільки теоретичними знаннями з дисциплін народознавчого циклу (фольклору та етнографії України, історії народознавства, української міфології, етнології та націології, українського дитинознавства, методики навчання українського народознавства та ін.), а й практичними вміннями та навичками (вишивати, розписувати писанку, виготовляти народну іграшку, співати народних пісень і танцювати народні танці, здійснювати пошуково-експедиційну діяльність).

Важливе місце в моделі підготовки вчителя-філолога посідають фольклорна та етнографічна практики, які здійснюються експедиційним методом. У ході проведення польових народознавчих досліджень у студентів найкраще формуються навички фольклористів й етнографів-збирачів, які будуть їм необхідні під час здійснення такого ж виду діяльності з учнями.

Народознавча експедиційна робота є важливим засобом прилучення студентів до української національної культури, виховання їх на кращих народних традиціях. Безпосереднє ознайомлення студентів з автентичним народним фольклором сприяє формуванню їхньої національної свідомості, розвитку усної та писемної мови, удосконаленню їх вміння спілкуватися з людьми різного віку, що знадобиться їм у майбутній професійній діяльності. Експедиції у сільську місцевість дозволяють студентам сприймати село як колиску нашої нації, у якій навіть серед лихоліть збереглися і виплекалися наше слово, наша пісня, високиморальні звичаї і традиції [3, с. 16–17].

Підготовлені за такою моделлю студенти-філологи та народознавці мають досконало знати українську мову, культуру, звичаї та традиції нашого народу взагалі та тієї місцевості, де будуть працювати, зокрема. Члени лабораторії не тільки досліджують, а й пропагують і шукають шляхів збереження та популяризації традиційно-побутової культури історичної Уманщини. Так, при лабораторії у 1997 році було створено студентський самодіяльний колектив «Софія», який згодом отримав статус «Народного аматорського колективу». Його метою є збирання, відтворення та пропагування пісенних фольклорних зразків, родинних, календарних обрядів Уманського краю. Також студенти вишивають рушники в майстер-класі з української вишивки, танцюють народні танці в майстер-класі «Театр танцю».

Виділяємо такі три основні компоненти готовності майбутнього вчителя українського народознавства до роботи в загальноосвітній школі:

І. *Пізнавальний* – передбачає засвоєння студентами вищого навчального педагогічного закладу певного обсягу знань з фольклору України, історії народознавства, етнографії України, етнології, націології, сучасної української літературної мови, української культури, історії української літератури, літературного краєзнавства та історії рідного краю, українського дитинознавства, основ християнської етики, методики викладання народознавства у школі; опрацювання наукової, науково-методичної літератури з народознавства і пошукової народознавчої діяльності та впровадження експедиційної роботи в навчально-виховний процес.

II. *Емоційно-вольовий* – надає всьому процесу професійної та народознавчої підготовки усвідомленого характеру, формує у студентів педагогічну захопленість, яка стимулює професійну підготовку майбутнього вчителя, орієнтує на оволодіння народознавством та методикою народознавства, іншими дисциплінами народознавчого циклу, а також методикою організації та проведення пошуково-експедиційної роботи з учнями.

III. *Практично-дійовий* – передбачає набуття і вдосконалення вмінь та навичок студентів, зокрема:

- аналізувати літературу з фольклору України, історії народознавства, української мови, історії української літератури, етнографії України, етнології, націології, методики викладання народознавства у школі;

- здійснювати фольклорні, діалектологічні, етнографічні, етнопедагогічні дослідження в народознавчих експедиціях;

- організовувати та проводити пошукову народознавчу роботу;

- вивчати, творчо опрацьовувати та втілювати в життя кращий педагогічний досвід учителів народознавства;

- оволодіти одним (кількома) видом (-ами) народного декоративно-прикладного мистецтва;

- виконувати народні танці, пісні, грати на народних інструментах;

- розвивати творчу активність, ініціативу учнів засобами народознавства;

- керувати гуртками народознавчого спрямування;

- створювати народознавчі шкільні кабінети, музеї, світлиці;

- проводити народознавчі свята, концерти з використанням фольклорно-етнографічного матеріалу свого регіону;

- організовувати етнографічні виставки.

Сформованість усіх компонентів готовності свідчить про високу ефективність підготовки майбутнього вчителя українського народознавства до роботи в загальноосвітній школі [1, с. 73–74].

Така організація навчально-виховної діяльності студентів-філологів створює сприятливі умови, де кожен студент має можливість прилучитися до невичерпної скарбниці народної мудрості нашого регіону, пізнати глибинні корені нашої духовності, усвідомити себе носієм і активним продовжувачем народних традицій культури спілкування, пропагандистом фольклорно-етнографічних надбань рідного краю.

Усі вищі педагогічні навчальні заклади покликані здійснювати українознавчу освіту, тобто виховання еліти українського суспільства, яка б спрямувала всі свої зусилля на дослідження фольклорно-етнографічного спадку нашого народу, на його пропаганду та використання у нинішній життєдіяльності. Сподіваємося, що студенти-випускники, незважаючи на всі соціально-економічні труднощі, у школах, де працюватимуть, будуть активно здійснювати пошукову народознавчу роботу й виховувати учнів у національному дусі.

Література

1. *Денисенко В. А.* Підготовка майбутнього учителя-філолога до проведення експедиційної роботи з учнями загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / В. А. Денисенко / Інститут професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 323 с.

2. *Король О. В.* Методика викладання українського народознавства в школі : навч.-метод. посіб. / О. В. Король. – К. : ІЗМН, 1998. – С. 60–64.

3. *Сивачук Н. П.* Методика викладання народознавства. Фольклорна практика / Н. П. Сивачук. – К. : Науковий світ, 2002. – 65 с.

4. *Скульський Р. П., Стельмахович М. Г.* Методика викладання народознавства в школі / Р. П. Скульський, М. Г. Стельмахович. – Івано-Франківськ : НМ «Українська етнопедagogіка і народознавство» АПН України і Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, 1995. – С. 20–41.

5. Українське народознавство (1–11 кл.) : програми для середньої загальноосвітньої школи / за заг. ред. С. П. Павлюка. – К. : Перун, 1998. – 30 с.

SUMMARY

Only the proper basic level of national culture, learned at a young age, is the basis of spiritual formation and development of creative abilities and talent. We, Ukrainians, produced in difficult circumstances and ethnic partition for centuries of enslavement with rational organization of the living environment, have produced a special system of customs, beliefs. So the first priority is not to lose a tremendous spiritual and moral potential concentrated in traditional folk culture, language, folklore. Here are the main ways to solve this problem.

1. Ukrainian ethnology should be introduced as a compulsory subject in the curricula of all schools without exception and fill all the humanities with ethnological information.

2. Ethnology should teach the Ukrainian study – the education of elite, who have cared for the preservation of ethnic and national identity in contemporary European integration.

3. A way to explore local-regional features of traditional folk culture is to conduct a search of ethnology, whose purpose – the collection and processing of scientific data on ethnology.

4. An essential condition for the study of Ukrainian ethnology school is to attract students to practice (organization of museums and their participation in festivals and rituals, folk art in the classroom, etc.).

5. Involve students to create new models of folklore, products of arts and crafts, based on people's tradition.

We believe that the implementation of these pathways will improve the efficiency of the educational process in school education of the individual spiritually and morally healthy, national conscious, patriotic citizen of Ukraine.

Keywords: Ukrainian ethnology, upbringing, youth, national consciousness, methodology.